

МИКОЛА БУШИН: ЛЮДИНА, ВЧЕНИЙ, УЧИТЕЛЬ

Охарактеризовано життєвий шлях Миколи Івановича Бушина – людини, яка внесла вагомий вклад у розвиток української історичної школи, підготувала цілу плеяду молодих учених-істориків, започаткувала серію краєзнавчих досліджень, виховала не одне покоління студентської молоді.

Ключові слова: М. Бушин, наука, історія, краєзнавство, дослідження, учні, благодійний фонд.

Охарактеризовано жизненный путь Николая Ивановича Бушина – человека, который внес огромный вклад в развитие украинской исторической школы, подготовил целую плеяду молодых ученых-историков, положил начало серии краеведческих исследований, воспитал не одно поколение студенческой молодежи.

Ключевые слова: Н. Бушин, наука, история, краеведение, исследование, ученики, благотворительный фонд.

This article is devoted to Mykola Ivanovych Buschyn's course of life – the person who made an outstanding contribution to the development of the Ukrainian historical school, trained the whole pleiad of young scientists-historians, gave rise to a number of local history researches and educated not one generation of student's youth.

Key words: M. Bushyn, science, history, local history, research, followers, charitable foundation.

Наука, як і культура, успадковує традиції та живиться новими ідеями. Її творять і розвивають особистості, які гуртують навколо себе однодумців, створюють наукові школи. Вони пробуджують творчу думку, свідомо впливають на розвиток інтелекту людини, прославляють країну. Ця вічна естафета – традиція в науковому середовищі, в суспільстві тримається на плідному прирощенні ідей, знань, праці мислителів. До таких відомих вітчизняних учених-істориків належить і професор Микола Іванович Бушин.

Не тільки на Черкащині, а і в Україні постать доктора історичних наук, професора, академіка Української академії історичних наук, заслуженого працівника освіти України, Почесного громадянина селища Лисянка Черкаської області Миколи Івановича Бушина вирізняється серед викладачів вищих навчальних закладів. Нині він – відомий учений-історик, педагог вищої школи, громадський діяч. За що його шанують? За чесність і порядність, доброту і щирість, любов до Шевченкового краю, любов до України і її працьовитого народу.

Народився Микола Іванович 10 березня 1938 р. в селі Маріца Львовського району Курської області (Росія) у сім'ї селян. Батько – Бушин Іван Кирсанович (1912-1975) – колгоспник, учасник Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. Мати – Бушина Фросина Панасівна (1912-1998) – колгоспниця.

Микола Бушин глибоко завдячує своїм батькам за те, що вони його «поставили на ноги», допомогли здобути улюблений фах, прищепили йому любов до народу й Батьківщини.

Після Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. малий Микола пішов до першого класу рідної Маріцької середньої школи. Тут йому прищепили любов до знань, особливо до історії. У цьому велика заслуга вчителів: Анни Михайлівни Бушиної, Марії Степанівни Ісаєвої, Юлії Полікарпівни Медведіної і директора школи Івана Петровича Бобринського, які щоденно, крок за кроком, збагачували його знання.

У 1956 р. Микола Бушин закінчує середню школу і мріє стати військовим. Їде поступати до м. Севастополь у Вище морське училище ім. Нахімова. Але, мабуть, не доля...

У цьому ж році Всесоюзний комсомол направляв молодь за путівками на будівництво шахт у Донбас. М. Бушин пішов до райкому комсомолу у м. Льгов і отримав путівку на шахту № 7 імені Мельникова тресту Лисичанськвугілля Луганської області. Тут він працював вибійником шахти. Але, як розповідає сам Микола Бушин, то було загартування, бо шахтарі надійні люди, які ніколи не зраджать, ніколи не залишать у біді, ніколи не зроблять поганого. Це люди з великої літери.

У 1957 р. Микола Бушин був призваний на строкову військову службу, яку проходив спочатку в м. Івано-Франківську, а потім у м. Ужгороді. У серпні 1960 р. став студентом історичного факультету Ужгородського державного університету (нині національний університет). Він був обраний партгрупоргом своєї групи, і, можна сказати, що в цьому виборі студенти не помилилися. Микола Бушин почав долати труднощі. А в чому вони полягали? Він зовсім не володів українською мовою, а лекції читалися

переважно українською. І тоді він вирішив, що треба серйозно братися за навчання, а не байдкувати. Купив «амбарний зошит» і на лекціях писав слова, які йому зовсім не зрозумілі. Потім товариші їх перекладали і він завчав, не розлучаючись зі своїм зошитом. Один семестр вивчав українську мову зі студентами, які не володіли нею. І хоча заняття були двічі на тиждень по одній годині – це все ж була велика допомога в освоєнні мови.

Микола Бушин не здався і наполегливо оволодівав «азами науки». Упродовж п'яти років вивчав фахові дисципліни, брав участь у роботі студентських наукових гуртків, у спортивному житті історичного факультету. Обирався секретарем комітету комсомолу історичного факультету.

Після закінчення Ужгородського державного університету у 1965 р. Микола Бушин був направлений учителем історії і суспільствознавства Новослобідської середньої школи Путивльського району Сумської області, в село, де Сидір Артемович Ковпак формував свій партизанський загін. Педагогічний колектив тепло і привітно зустрів молодого фахівця. Він читав історію в старшокласників. На своїх уроках уміло використовував краєзнавчий матеріал, знайомив учнів з героями Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр.

Микола Бушин був улюбленцем учителів і учнів. З учнями одинадцятого класу він проводив різні конференції, де вони виступали з повідомленнями перед своїми батьками. І хоча на Сумщині працював один рік, заслужив повагу від односельців і учнів.

У 1966 р. Микола Бушин переїздить за місцем роботи дружини Ольги Сергіївни у селище Лисянка Лисянського району Черкаської області. Тут він почав працювати вчителем історії і фізичного виховання у Лисянській восьмирічній школі (нині Лисянська загальноосвітня школа I-III ступенів імені Сергія Герасимовича Савранського). Працюючи на освітянській ниві, він не забував про науку, інтерес до якої прищепили йому вчителі з Ужгородського державного університету. Зокрема: Микола Михайлович Лелекач, Ілля Гаврилович Шульга, Сергій Олексійович Міщенко, Іван Михайлович Гранчак, Микола Васильович Арсентєв, Григорій Васильович Марченко та Василь Іванович Ілько.

Професійність та сумлінне ставлення до роботи не могли бути не поміченими керівництвом Лисянського району Черкаської області, і Миколу Бушина запрошують на роботу в Лисянський райком Компартії на посаду інструктора, а потім завідувача кабінетом політосвіти, згодом завідувача відділу організаційно-партійної роботи.

Весь час Микола Бушин мріяв бути науковцем і тому збирав матеріал для наукового дослідження.

У 1968 р. він вступає на навчання до Київської ВПШ при ЦК КП України, яку закінчив з відзнакою. Тут була затверджена тема кандидатської дисертації.

У 1971 р. Микола Бушин стає аспірантом кафедри історії КППС Київського інституту народного господарства імені Д. С. Коротченка (нині Національний економічний університет імені Вадима Гетьмана). Науковим керівником його дисертаційного

дослідження був Василь Павлович Столяренко, доктор історичних наук, професор.

З перших днів аспірант Микола Бушин серйозно і наполегливо почав працювати над дисертацією. Його часто бачили в читальних залах Національної бібліотеки України імені В. Вернадського, в центральних архівах м. Києва.

Активність і наполегливість Миколи Бушина дали йому змогу достроково написати дисертацію. Її рекомендували до захисту, але захист затягнувся. Справа у тому, що науковий керівник потрапив в опалу і був звільнений з посади, виключений з рядів КППС, і тому дисертацію не приймали до захисту.

Тоді голова спеціалізованої вченої ради Київського національного університету ім. Тараса Шевченка – доктор історичних наук, професор Матвійчук порадив зняти керівника і подавати роботу до захисту. Так і було зроблено, і 26 травня 1976 р. захист відбувся.

У 1976 р. Миколу Бушина призначають завідувачем Будинку політичної освіти Черкаського обкому партії, а згодом, у 1980 р. – завідувачем відділу науки і навчальних закладів Черкаського обкому партії.

Працюючи в партійних органах, він ні на хвилину не забував про науку. Від'їжджаючи у відпустку, брав валізу книжок і там працював над докторською дисертацією.

З великою любов'ю і повагою він згадує своїх консультантів по докторській дисертації: московських учених, докторів історичних наук, професорів Таїсію Олександрівну Кудрину, Луку Степановича Гапоненка та доктора філософських наук, професора Василя Петровича Агафонова.

22 червня 1988 р. відбувся захист докторської дисертації на тему «Факторы социально-культурного развития современного советского села (на материалах Украинской ССР)». А 10 березня 1989 р. (в день народження Миколи Бушина) йому було присуджено науковий ступінь доктора історичних наук.

У грудні 1988 р. Микола Бушин переходить працювати до Черкаського педагогічного інституту імені 300-річчя возз'єднання України з Росією (нині Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького). З цього часу розпочинається активна, цілеспрямована робота в науці. Пізніше М. Бушин знаходить своє покликання в Черкаській філії Київського політехнічного інституту (нині Черкаський державний технологічний університет). Спочатку Микола Бушин працював у цьому навчальному закладі завідувачем кафедри, потім проректором з роботи з іноземними студентами, потім деканом по роботі з іноземними студентами, а з дня заснування кафедри історії України – її незмінним завідувачем.

До речі, необхідно підкреслити, що росіянин перший в Україні запровадив навчання іноземних студентів українською мовою. І позитивним моментом слід відмітити, що всі згадані іноземці залишалися навчатися в м. Черкаси.

Наукове життя Миколи Бушина почало битися в активному ритмі. Проект за проектом втілювався в життя. Так сталося і з проектом «Черкаський край в

особах 1941-2001 рр.». По кожному району і місту обласного підпорядкування планувалося підготувати окреме видання. Сьогодні вже вийшло 12 книг. Крім того, підготовлені і чекають своєї черги (за браком коштів) ще 5 книг.

Також започаткований проект «Сучасна енциклопедія Черкащини». Це грандіозна робота, яка потребує багато часу та зусиль. Енциклопедія буде складатися з декількох томів, два з яких уже підготовлені.

Ідучи до 10-ї річниці кафедри історії України Черкаського державного технологічного університету (липень 2011), викладачі кафедри працюють над книгами, зокрема: «Історія Стародавнього світу. Довідник школяра»; «Історія української культури. Мистецький вимір»; «Історія української культури. Курс лекцій»; «Нариси історії Шевченкового краю. З найдавніших часів до початку ХХ ст.», том перший; «Нариси історії Шевченкового краю. Від початку ХХ ст. до сьогодення», том другий; «Золоті імена Черкащини. 400 особистостей».

Микола Іванович Бушин автор та співавтор 350 праць (статей, брошур, монографій, навчальних посібників, словників). Серед них: 32 монографії, з них 14 індивідуальних, 14 навчальних посібників, у тому числі з історії України китайською, німецькою, англійською та бенгальськими мовами.

Нещодавно світ побачили нові оригінальні видання професора Миколи Івановича Бушина. Це – «Учені Черкаського державного технологічного університету», «Мої учні – моя гордість», «Пам'ять, дарована майбутньому. Музей історії Черкаського державного технологічного університету».

Радують не тільки наукові здобутки професора Миколи Бушина, але й його невтомна праця в підготовці наукових кадрів. Цьому питанню він надає особливої уваги. У нього своя наукова школа, до визначення якої він має свої особисті міркування. Дехто з учених визначає наукову школу за тим, скільки разів цитують ученого за кордоном у наукових монографіях. Це, по-перше. По-друге, скільки посібників і монографій вийшло за кордоном у цього вченого. І якщо ці два компоненти мають місце, то можна вважати наявною відповідну наукову школу. І з таким визначенням Микола Бушин не погоджується.

Головне в житті – це творчість. Його особиста думка на наукову школу така: по-перше, вчений повинен брати активну участь у навчальному процесі (лекції, семінарські заняття); по-друге, у цього вченого у світ повинна виходити наукова продукція (монографії, навчальні посібники, курс лекцій); по-третє, підготовка наукових кадрів – один з найважливіших компонентів наукової школи. І лише при наявності цих трьох компонентів, учений може сказати, що в нього сформувалася своя наукова школа.

Микола Іванович не зник говорити про те, скільки аспірантів захистилися на кафедрі історії України ЧДТУ. А кількість дуже велика. Усього захищено 42 особи. Вони стали кандидатами історичних наук. Крім цього, необхідно з великою гордістю підкреслити, що троє його перших аспірантів уже

захистили докторські дисертації, а ще двоє готуються стати докторами наук.

Учні професора Миколи Бушина 19 грудня 2005 р. презентували Благодійний фонд імені професора Миколи Бушина «Історична спадщина». Метою фонду є об'єднання зусиль істориків України в сприянні формуванню демократично правової держави, підвищення ролі й авторитету історичної справи в суспільстві та державі, сприяння розвитку історичної діяльності, захист і підтримка вчених-істориків, поширення традицій української історичної справи, сприяння розвитку й поглибленню міжнародних зв'язків істориків.

Благодійним фондом щорічно вручалися премії імені професора Миколи Бушина, а також диплом, настільна срібна медаль і нагрудна срібна медаль. Першу премію вручено в день 70-річчя Миколи Бушина – 10 березня 2008 р. Сьогодні розмір премії становить 10 000 грн.

Історика Миколу Бушина дуже важко недооцінити. Навіть послідовні його недруги визнають в ньому такі людські якості, які роблять честь будь-якому вченому. Він ніколи не перекладав відповідальність на інших, брав і бере все на себе відкрито. Усе, що він робив і робить, робить з пристрасстю, віддаючи улюбленій справі усього себе, без останку.

Професор Микола Бушин завжди підкреслює, що такий великий урожай на творчій ниві він ніколи не зібрав би, якби не було поруч доброї, розумної та чарівної дружини Ольги Сергіївни, лікаря-ендокринолога, яка уміє надихати чоловіка на наукову працю і робить усе можливе, аби завжди реалізовувалися його творчі і наукові плани. Микола Іванович завжди згадує: *«Я завдячую долі, в яку я вірю. Доля мене захистила на шахті. Завдячуючи їй, я залишився живий, коли трапилася автокатастрофа у 1987 р., коли я переніс інфаркт у лютому 2000 р. І тут справедливо буде сказати, що, мабуть, Всевишній допомагає мені і оберігає».*

Марк Аврелій писав: *«Задача життя не в тому, щоб бути на стороні більшості, а в тому, щоб жити відповідно до внутрішніх, осмислених тобою законів».* Життєві закони доктора історичних наук, професора Миколи Івановича Бушина давно вироблені та глибоко осмислені. А його життєве кредо: бути здатним на більше, чим те, що здійснив сьогодні, – спонукає до буденної невтомної праці, до щоденних творчих пошуків та невинного професійного росту.

Життєвий шлях професора Бушина формувався на фоні цілої історичної епохи. Двадцяте століття не один раз пройшлося по долях людей, перемішало, розірвало і по-новому заклало історію кожної особистості, кожної родини. Наклало відбиток і на долю молодого Миколи Бушина, відірвавши його від рідної домівки, батьків, любові Курської землі. Але разом з тим подарувало нові можливості, власну сім'ю, нову Батьківщину, якій присвячено все життя, з якою зв'язуються всі сподівання та помисли.

Черкаський державний технологічний університет сьогодні можна назвати другою домівкою сивочолого професора. Для всіх, починаючи від студента і закінчуючи професорсько-викладацьким складом, Микола Іванович шанована і знана постать.

Звертаючись до непересічної постаті Миколи Бушина як ученого, обов'язково слід згадати про його здатність гуртувати навколо себе людей, надихати їх великою благородною метою. А це має велике значення для виховання молодих науковців. Саме завдяки цим надзвичайно цінним у науці якостям, коли в особі маститого вченого поєднується науковий лідер і чуйна людина, в Черкаському технологічному університеті на кафедрі історії України, яку очолює Микола Іванович Бушин, сформувалася справжня наукова школа із числа його вихованців, яка вже дала Черкащині чимало висококваліфікованих молодих дослідників в одній із найскладніших для об'єктивного відтворення дійсності гуманітарних дисциплін – вітчизняній історії.

Прогресивний, динамічний, толерантний та чуйний, Микола Іванович є одним із тих дороговказів, які відкривають новим поколінням істинний сенс наукової творчості.

Так, справді щедро та по-батьківськи ділиться своїм досвідом і знаннями Микола Бушин з молоддю, навчаючи не лише любити історію, а й орієнтуватися та вистоювати в складному життєвому океані. Він як справжній капітан веде свою команду, в якій вірні та старанні учні, до вершин наукових, творчих, життєвих... Він завжди попереду, завжди на капітанському містку.

Кожен день плавання в безкрайньому життєвому морі відкриває нові острови досягнень, звершень та здобутків, а поряд завжди працююча, віддана, випробувана в штормах команда. Адже великому кораблеві – великого плавання!

«Сучасне завжди лежить на дорозі з минулого в майбутнє...», – ці слова видатного кінорежисера й письменника Олександра Довженка часто нагадує своїм учням Микола Іванович. І це накладає на них обов'язок шанувати свого наставника, берегти та примножувати його наукову спадщину, творчо переосмислювати і йти далі, бо Микола Бушин, на відміну багатьох, підштовхує своїх учнів до творчого росту, мріє про те, щоб всі вони переросли його, зробили більше для історичної науки, ніж він.

Людяність це ще одна риса, яка вирізняє Миколу Івановича з поміж інших. Люди, які постійно з ним спілкуються, стверджують одну незаперечну істину: зустріч з Миколою Івановичем Бушиним – одна із самих великих удач в їхньому житті. Заряджаючи своєю енергією, оптимізмом інших, він горить сам. Микола Бушин не вмє тліти, він просто живе за своїми власними принципами та законами, які виробляв роками, долаючи різної складності життєві етапи.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бушин М. Роздуми на полях власної долі. – Черкаси, 2004.
2. Бушин М. Україна – Моя Батьківщина. – Черкаси, 2003.
3. Бушин М. Мої учні – моя гордість. – Черкаси, 2010.
4. Бушин М. Доторкнутися вічності. – Черкаси, 2011.
5. Земляна-Невміта Ю. З любов'ю до людей. Фонд професора Бушина підтримує краєзнавців та юних істориків // Акцент. – 2009. – № 14.
6. Крамар М. Ваш шанс, юні історики // Земля Черкаська. – 2007. – № 47.
7. Крамар М. Іменем пам'яті // Земля Черкаська. – 2008. – № 1.
8. Крамар М. Кроки за горизонт // Земля Черкаська. – 2008. – № 11.
9. Микола Бушин: від серця до серця / Редактор-координатор Т. Чубіна. – Донецьк, 2008.
10. Положення про премію імені професора Миколи Івановича Бушина – Черкаси, 2007.
11. Рядовий генерал історії. Колективний портрет професора Миколи Бушина у свідченнях сучасників і документальних світлинах / Редактор-координатор Т. Чубіна. – Донецьк, 2008.
12. Січкарь О. Нетлінна спадщина: Обласний краєзнавчий музей – цьогорічний лауреат премії благодійного фонду імені професора Миколи Бушина // Земля Черкаська. – 2009. – № 12.
13. Статут Благодійного фонду імені професора Миколи Івановича Бушина «Історична спадщина». – Черкаси, 2005.
14. Лазуренко В. Терези долі і науки. Микола Іванович Бушин: Вчитель, Наставник, Людина. – Черкаси, 2004.
15. Хльобас С. Фонд професора Бушина підтримує місцевих краєзнавців та юних істориків // Нова доба. – 2009. – № 23.
16. Чубіна Т. Д. Благодійний фонд «Історична спадщина»: основні засади діяльності // Історичний архів. Наукові студії: Збірник наукових праць. – Миколаїв, 2010. – Вип. 5. – С. 169-174.

Рецензенти: Багмет М. О., д.і.н., професор, проректор Чорноморського державного університету імені Петра Могили;
Колісниченко А. І., д.і.н., професор, завідувач кафедри Чорноморського державного університету імені Петра Могили.